

Witold Chodźko

1875-1954

Tradycja rodzinna skłaniała go do podjęcia pracy literackiej, lecz po ukończeniu IV Gimnazjum w rodzinnym Piotrkowie, Witold Chodźko przeniósł się do Warszawy, gdzie w 1894 r. rozpoczął studia medyczne. Od czasów młodości datuje się jego przyjaźń ze znanymi później psychiatrami, między innymi Maurycym Bornsztajnem i Rafałem Radziwiłowiczem. W tym okresie wszedł także do środowiska literackiego i zaprzyjaźnił się z Gustawem Daniłowskim (ps. Władysław Orwid) i Stefanem Żeromskim.

Po ukończeniu studiów odbywał praktykę w szpitalu de la Pitié w Paryżu u prof. Alexisa Joffroya i dr Józefa Babińskiego, później zaś w Grazu, u prof. Gabriela Antona. W Paryżu napisał pierwszą swoją pracę na temat objawu paluchowego Babińskiego opierając się na danych uzyskanych po przebadaniu 1000 pacjentów.

W roku 1901 powrócił do kraju i rozpoczął praktykę lekarską, początkowo na wsi pod Malkinią, później w Lublinie. Pracował na oddziale psychiatrycznym w prywatnej lecznicy Władysława Olechnowicza i w szpitalu Św. Jana Bożego. Prowadził także prywatną praktykę, leczyl, jak wówczas mawiano, "i dzieciaka żydowskiego z Kraśnika" i "Rosjanina, sekretarza prokuratora".

Niezależnie od pracy w szpitalach, włączył się w życie społeczne Lublina. Został członkiem Lubelskiego Towarzystwa Lekarskiego, które, na jego wniosek, powołało specjalną Komisję Przemysłowo-Lekarską, z zadaniem popierania preparatów produkowanych w Królestwie Polskim i wypierania z handlu wyrobów niemieckich.

Dzięki zabiegom Chodźki i szeroko zakrojonej akcji agitacyjnej została założona "Kropla Mleka": instytucja dożywiania niemowląt, czwarta tego typu w Królestwie Polskim. Codziennie, o 6⁰⁰ rano, Chodźko osobiście przygotowywał mieszanki mleka dla dzieci.

Wraz ze Stefanem Żeromskim i Gustawem Daniłowskim, zorganizował towarzystwo "Światło", którego celem było szerzenie oświaty wśród ludu: zakładano czytelnie i biblioteki, prowadzono kursy i wygłaszano odczyty, wydawano polskie podręczniki szkolne. Chodźko zajmował się głównie popularyzacją wiedzy, wykładając na tzw. "Uniwersytecie dla Wszystkich".

W 1907 roku został dyrektorem szpitala dla psychicznie i nerwowo chorych w Kochanówce pod Łodzią. Jego talent organizacyjny przyczynił się do dalszego rozwoju szpitala zarówno pod względem instytucjonalnym, jak i naukowym. Powstały nowe pawilony, co pozwoliło na zwiększenie liczby łóżek szpitalnych, zbudowano nowe obiekty gospodarcze i uruchomiono warsztaty, w których chorzy mogli znaleźć odpowiednie zajęcia. Chodźko dążył do zapewnienia pacjentom poczucia, że szpital jest ich domem i wymagał, by cały personel okazywał chorym maksimum uwagi. Troszczył się także o organizowanie opieki rodzinnej. Nie zaniedbywał pracy naukowej. W tym okresie odkrył nowy objaw zaburzeń organicznych, tzw. objaw mostkowy, zwany odruchem Chodźki. Zajmował się porażeniem postępującym, ropniami mózgu, psychozami kiłowymi. Był pierwszym, który na ziemiach polskich opisał przypadek agranulocytozy poamidopirynowej.

W 1915 roku przeniósł się do Warszawy, gdzie pełnił obowiązki ordynatora szpitala św. Jana Bożego.

Doświadczenia kliniczne doprowadziły go do wniosku, że medycyna przeżywa kryzys. Nastawiona wyłącznie na leczenie chorych, zaniedbuje ochronę zdrowych i nie interesuje się sprawami społecznymi, wpływającymi - jego zdaniem - na powstawanie i rozwój chorób. Przyszłość nauk lekarskich widział przede wszystkim w podejmowaniu środków prewencyjnych.

Można przypuszczać, że był to przewodni motyw, skłaniający go do poszukiwania wszelkich dostępnych dróg, pozwalających na realizowanie zadań związanych z polepszeniem stanu zdrowia polskiej ludności. Pierwszą podjętą w tym kierunku próbą było kandydowanie Chodźki do I Durny Państwowej, powołanej w 1905 r. przez cara Mikołaja II. W Lublinie wysunął go "Związek Postępowo-Demokratyczny", partia polskiej liberalnej inteligencji. Chodźko przepadł w tych wyborach, które wygrało wówczas Stronictwo Demokratyczno-Narodowe.

Wspólna proklamacja Berlina i Wiednia z 5 listopada 1916 roku, stwarzająca nadzieję na utworzenie państwa polskiego po zwycięstwie Niemiec i Austrii, otworzyła możliwość powołania centralnej administracji służby zdrowia. Pod auspicjami Państw Centralnych powstała Rada Stanu Królestwa Polskiego, później zaś powołany został rząd polski z ograniczonymi uprawnieniami. Chodźko wykorzystał nadarzające się możliwości dla powołania Rady Lekarskiej Królestwa Polskiego, sprawował kierownicze funkcje w zorganizowanym przez siebie resorcie zdrowia (aż do stopnia ministra).

Po odzyskaniu niepodległości, Chodźko oddał swoje siły państwowej służbie zdrowia, znacząco wpływając na jej kształt. Aż do roku 1923 zajmował kluczowe stanowiska, w tym wiceministra i ministra (1919, 1922-1923) w często zmieniających się gabinetach rządowych. W tych latach przedmiotem jego troski było opracowanie ustaw, w tym ustawy sanitarnej, ustawy o przymusowym szczepieniu ospy, o kasach chorych. Kierował akcjami zwalczania szerzących się po wojnie epidemii tyfusu plamistego, cholery, ospy, zorganizował kontrolę bakteriologiczną na wschodnich stacjach granicznych, wprowadził masowe szczepienia ochronne przeciwko cholercie dla mieszkańców z województw wschodnich, tworzył szpitale epidemiczne na zagrożonych obszarach, przyczynił się do utworzenia Polskiego Komitetu Zwalczania Gruźlicy. Jego ministerialny gabinet był dwa razy w tygodniu otwarty (bez meldowania się u sekretarzy) dla każdego obywatela, niezależnie od jego społecznego statusu.

W trudnych latach powojennych Chodźko wielokrotnie reprezentował Polskę na arenie międzynarodowej. W 1919 roku uczestniczył z ramienia Ministerstwa Zdrowia w międzynarodowej konferencji sanitarnej w Wiedniu zainicjował porozumienie z misją Herberta Hoovera, dzięki któremu Polska uzyskała od rządu Stanów Zjednoczonych znaczną pomoc finansową i sanitarną. W latach 1920-1939 uczestniczył w pracach różnych komisji i komitetów Ligii Narodów.

Prawdopodobnie, w związku z likwidacją Ministerstwa Zdrowia, jako samodzielnej jednostki organizacyjnej, za czym wyraźnie opowiadał się Chodźko, a być może także ze względu na jego powiązania z masonerią, odszedł on w początku lat dwudziestych z czynnej służby państwowej. Dalej jednak prowadził szeroko zakrojone działania zmierzające do podniesienia stanu zdrowotności i higieny ludności. W latach 1924-1926 był dyrektorem Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom. Na jego konto należy zapisać utworzenie Zakładu Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych i Państwową Radę Zdrowia. W roku 1928 z jego inicjatywy powstała w Warszawie Państwowa Szkoła Higieny, w której prowadził wykłady.

Przedmiotem zainteresowania Chodźki były sprawy organizacji opieki nad psychicznie chorymi, w tym opracowanie zasad prawodawstwa psychiatrycznego. Jego wysiłki zostały docenione przez środowisko lekarzy, którzy na I Zjeździe Psychiatrów Polskich w roku 1920 wybrali go na prezesa powołanego wówczas "Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego". Ponownie Chodźko sprawował funkcje prezesa Towarzystwa w latach 1928-1929.

W roku 1930 został wybrany na czynnego członka Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, w której aż do wybuchu wojny pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Higieny Doświadczalnej.

Pierwsze lata II wojny światowej spędził w Warszawie. Podobnie, jak w okresie I wojny, zaangażował się w prace dla miasta Warszawy, tym razem w Komitecie Opiekuńczym. W pierwszych dniach powstania warszawskiego został zaaresztowany i wraz z żoną i córką wywieziony do Pruszkowa, potem Grodziska, gdzie przebywał aż do wyzwolenia stolicy przez armię radziecką.

Po wojnie zamieszkał w Lublinie. Powołano go na stanowisko profesora i kierownika Katedry Higieny Ogólnej i Społecznej na uniwersytecie im. Marii Curii-Skłodowskiej. Na jego Katedrze, w wyjątkowo trudnych warunkach, prowadzone były prace epidemiologiczne. W publikacjach zwracał uwagę na konieczność włączenia do studiów medycznych zajęć z medycyny zapobiegawczej. Z jego inicjatywy powstał Instytut Medycyny Pracy i Higieny Wsi (obecnie imienia W.Chodźki), jedynej wówczas instytucji zajmującej się problemami mieszkańców wsi.

Chodźko jest autorem ponad dwustu prac naukowych. Poza publikacjami z dziedziny psychiatrii i neurologii, są to prace z medycyny zapobiegawczej, higieny społecznej, epidemiologii i ustawodawstwa sanitarnego; duża grupa prac dotyczy chorób społecznych, w tym alkoholizmu, narkomanii, chorób wenerycznych. Warto podkreślić, iż Chodźko, niezależnie od swoich zajęć, czy to politycznych, czy naukowych i społecznych, nigdy nie przerwał praktyki lekarskiej.

Działalność Witolda Chodźki, lekarza-społecznika została uhonorowana wieloma odznaczeniami, w tym orderem Polonia Restituta z Gwiazdą, francuskim orderem Legii Honorowej, Wielkim Krzyżem Zasługi Korony Włoskiej.